

Volwassenenreclassering in Sint Maarten

Een vervolgonderzoek

Volwassenenreclassering in Sint Maarten

Een vervolgonderzoek

Opdrachtgever: Raad voor de rechtshandhaving

April 2016

Inhoudsopgave

Lijst met gebruikte afkortingen	4
Voorwoord	5
Samenvatting en aanbevelingen	7
Summary and recommendations	9
1. Inleiding	13
1.1 Aanleiding en doel	13
1.2 Onderzoeksvraag	13
1.3 Afbakening	15
1.4 Toetsingskader	15
1.5 Onderzoeksaanpak en -methode	15
1.6 Leeswijzer	15
2. Onderzoeksresultaten	17
2.1 Beleid volwassenenreclassering	17
2.2 Resultaatsafspraken SJIB	18
2.3 Aanvaarding bereidverklaring	18
2.4 Meldingen van de controle kamer	19
2.5 Automatisering zaken- en cliëntenregistratie	19
2.6 Kennis en opleiding	20
2.7 Prioritering van vroeghulp	21
2.8 Bericht van inverzekeringstellingen	22
2.9 Spreekruimte in het politiebureau	22
2.10 Voorlichtingsrapportage	23
2.11 Volledigheid adviesdossiers VI én ET	23
2.12 Inhoud van het advies inzake verzoeken om VI én ET	24
2.13 Monitorgroep	25
2.14 Gevangenisprekeuur	26
2.15 Langdurige begeleiding van ex-gedetineerden	26
2.16 Werkstraffen	28
3. Tot besluit	31

Lijst met gebruikte afkortingen

Afklorting	betekenis
ART	Agressie Controle en Sociale Vaardigheidstrainingen
CCvR	Centraal College voor de Reclassing
ET	elektronisch toezicht
Gezins-ART	Gezinsagressie regulatie training
JIS	Justitieel Informatie Systeem
KPSM	Korps politie Sint Maarten
MHF	Mental Health Foundation
MvT	Memorie van Toelichting
OM	Openbaar Ministerie
Raad	Raad voor de rechtshandhaving
SJIB	Stichting Justitiële Instellingen Bovenwinden
TPF	Turning Point Foundation
VG	vreemdelingen gratie
VI	voorwaardelijke invrijheidstelling
VSA	(ministerie van) Volksgezondheid, Sociale zaken en Arbeid
WvSr	Wetboek van Strafrecht
WvSv	Wetboek van Strafvordering

Voorwoord

In december 2013 bracht de Raad voor de rechtshandhaving (hierna: de Raad) het rapport 'Volwassenenreclassering in Sint Maarten' uit. In het rapport zijn zestien aanbevelingen opgenomen.

Voor u ligt het rapport van het vervolgonderzoek van de Raad inzake de reclassering van volwassenen in Sint Maarten. In het vervolgonderzoek (reviewonderzoek) is de inspectie gericht op de evaluatie van de wijze waarop de dienst of instelling gevolg heeft gegeven aan de aanbevelingen van de Raad.

Dit vervolgonderzoek wijst uit dat aan het merendeel van de aanbeveling opvolging is gegeven en daarmee in de meeste gevallen tevens de resultaten die met de aanbevelingen werden beoogd zijn bereikt.

Net als bij eerdere onderzoeken van de Raad het geval was, werkten de betrokken organisaties en personen op constructieve wijze mee aan het onderzoek. De Raad dankt de personen die zijn benaderd nogmaals zeer hartelijk voor hun medewerking.

De Raad spreekt de hoop en de verwachting uit dat deze inspectie ertoe zal leiden dat minister van Justitie daar waar de aanbevelingen niet (volledig) zijn opgevolgd of uitgevoerd, die aanbevelingen thans met voortvarendheid worden afgerond.

DE RAAD VOOR DE RECHTSHANDHAVING,

mr. F.E. Richards, voorzitter
mr. Th.P.L. Bot
mr. G.H.E. Camelia

Samenvatting en aanbevelingen

Samenvatting

In december 2013 bracht de Raad het inspectierapport 'Volwassenenreclassering in Sint Maarten' uit. Dat rapport bevatte zestien aanbevelingen die de verbetering van de reclassering van volwassenen ten doel hadden. De aanbevelingen zijn conform artikel 30, derde lid van de Rijkswet Raad voor de rechtshandhaving gericht aan de minister van Justitie. In dit vervolgonderzoek onderzoekt de Raad op welke wijze gevolg is gegeven aan de zestien aanbevelingen uit dat eerdere rapport.

Het algemene beeld is dat aan het merendeel van de aanbevelingen volledige opvolging hebben gekregen. Een totaal van tien aanbevelingen zijn volledig opgevolgd. Bij acht van die aanbevelingen heeft de opvolging ook de door de Raad beoogde resultaat opgeleverd. Voor de overige twee geldt dat hoewel de aanbeveling volledig is opgevolgd, het beoogde effect is uitgebleven. Van invloed op het niet behalen van de beoogde resultaat is in beide gevallen een krappe capaciteit, die tot knelpunten in uitvoering (bij KPSM) of tot bepaalde keuzes leidt (bij SJIB).

De Raad ziet bij vijf van de aanbevelingen dat er stappen zijn ondernomen, maar opvolging nog niet volledig is uitgevoerd. Sommige waarvan de volledige voltooiing volgens betrokken partijen dit jaar nog zou moeten kunnen plaatsvinden.

Tot slot is vanuit het ministerie een keuze gemaakt om één aanbeveling naast zich neer te leggen, door de nog geldende wetgeving niet (meer) te volgen, maar meteen aan te vangen met de vervanging van die verouderde wetgeving.

De Raad is zeer positief over de mate waarin de SJIB en het ministerie zich hebben ingespannen om opvolging te geven aan de aanbevelingen, in bijzonder waar het gaat om de stappen die zijn gezet om onsuccesvolle afronding van taakstraffen tegen te gaan, om op een zinnigere wijze invulling te geven aan het gevangenisprekeuur, om de kennis en deskundigheid van de medewerkers van de SJIB te blijven verhogen en om de registratie en cliënten-dossiers bij de SJIB te automatiseren.

In het vorig rapport plaatste de Raad zijn kanttekening bij de werkwijze die gehanteerd werd door de advies organen bij de advisering over de voorlopige invrijheidstelling (VI). Die werkwijze is na de invoering van het huidige Wetboek van Strafrecht aangepast door het ministerie. De nieuwe werkwijze geeft de Raad in het licht van (inter)nationale wet- en regelgeving reden tot zorgen.

Zorgen heeft de Raad over het feit dat er ruim twee jaar na het rapport uit 2013 nog steeds geen algemeen beleid is voor de reclassering. Een gebrek aan beleid dat sterk beperkende gevolgen heeft voor de nazorg mogelijkheden van de reclassering en uiteindelijk voor de gehele strafrechtsketen, en daarmee de strafrechtspleging.

De Raad hoopt dat daar waar de aanbevelingen tot (nieuwe) afspraken en werkwijzen hebben geleid deze ook schriftelijk zullen worden vastgelegd. Dat is gezien de grote wisseling van de wacht bij justitiële instanties in Sint Maarten extra van belang om de continuïteit te waarborgen.

De Raad juicht de inzet voor de ontwikkeling in en door de organisaties op het terrein van reclassering toe.

Tabel: Resultaat per aanbeveling

Aanbeveling	Stand
1. Beleid volwassenenreclassering	
2. Resultaatsafspraken SJIB	
3. Aanvaarding bereidverklaring	
4. Melding controle kamer	
5. Automatisering zaken- en cliëntenregistratie	
6. Kennis en opleiding	
7. Prioritering van vroeghulp	
8. Bericht van inverzekeringstelling	
9. Spreekruimte op het politiebureau	
10. Voorlichtingsrapportage	
11. Volledigheid adviesdossiers VI én ET	
12. Inhoud advies inzake verzoeken VI én ET	
13. Monitorgroep	
14. Gevangenspreekuur	
15. Langdurige begeleiding van ex-gedetineerden	
16. Werkstraffen	

Aanbeveling

- Neem opvolging en uitvoering van de niet (volledig) uitgevoerde aanbevelingen van de Raad voor de rechtshandhaving met voortvarendheid ter hand.

Summary and recommendations

Summary

In December of 2013 the Council issued the inspection report on 'Rehabilitation of adults in St. Maarten'. That report contained sixteen recommendations in order to improve the rehabilitation of adults. In accordance with Article 30 paragraph 3 of the Kingdom Act on the Law Enforcement Council, the recommendations are addressed to the Minister of Justice. In this follow-up study, the Council ascertains whether, and to what extent follow-up has been given to the recommendations from the report of 2013.

This follow-up research leads to the general conclusion that follow-up has been given to the majority, ten out of sixteen, of the recommendations.

With eight of these recommendations, the follow-up also yielded the result sought by the Council. Two recommendations, despite of being fully implemented, did not have the envisaged result. In both cases a tight capacity, which lead to bottlenecks in implementation (at KPSM) or to certain choices (at SJIB), has been of influence.

In addition, the Council notes that adequate steps have been initiated towards implementation of five of the remaining recommendations. The parties involved expect some of those will be fully implemented by the end of 2016.

Finally, the ministry made a decision to disregard one recommendation, by immediately starting with replacement of the outdated legislation, instead of complying therewith.

The Council lauds the extent to which SJIB and the Ministry have made efforts to follow up on the recommendations, in particular with regard to the steps that have been taken:

- To redress the unsuccessful completion of community service orders.
- To give more depth to the prison consultation hours of the SJIB.
- To continue to increase the knowledge and expertise of the staff of the SJIB and to automate the registration and client files.

In the previous report the Council expressed a reservation regarding the procedure followed by the advisory bodies in the advice on the provisional release (VI). Following the introduction of the current Penal Code, the ministry of Justice modified that process. However, the new process, in the light of the national and international legislation, gives the Council cause for concern.

The Council is concerned that two years after the report from 2013, a comprehensive policy for probation is still not in place. A lack of policy result in limiting implications for the possibilities for rehabilitation and eventually to the entire judicial chain and thus the criminal justice system.

The Council hopes that the recommendations that have led to (new) agreements and working processes will be recorded. The latter is of extra importance, given the continuous and frequent *changings of the guards* within the judicial authorities in St. Maarten.

Given the development in and by the organisations towards the rehabilitation, the Council applauds the diligence dedicated to this area of the criminal justice system.

Overview: Results based on recommendations

Recommendations	State of affairs
1. Policy on adult rehabilitation	
2. Performance agreements with the FJIW	
3. Adoption of notice of willingness	
4. Notification at the control room electronic	
5. Automation of case registration and client registration	
6. Knowledge and training	
7. Prioritization of early intervention	
8. Notification of the FJIW of every case of detention in police custody	
9. Consultation room at the police station	
10. Rehabilitation and Probation report	
11. Completeness of the files on conditional release (VI) and electronic supervision (ET)	
12. Quality of the reporting on conditional release (VI) and electronic supervision (ET)	
13. Monitor Group	
14. Prison Consultation hours of FJIW	
15. Long-term guidance of ex-detainees	
16. Community service	

Recommendation

Recommendation to the Minister of Justice:

- Actively pursue the follow-up and implementation of the not (fully) implemented recommendations of the Council on Law Enforcement.

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

De Raad voor de Rechtshandhaving (hierna: de Raad) is belast met de algemene inspectie van de organisaties van de justitiële keten op Bonaire, Sint Eustatius en Saba (hierna: BES-eilanden), Curaçao en Sint Maarten. De Raad kijkt daarbij naar de effectiviteit, de kwaliteit van de taakuitoefening en het beheer. Daarnaast is de Raad belast met de algemene inspectie van de kwaliteit en effectiviteit van de justitiële samenwerking tussen de BES-eilanden, Curaçao en Sint Maarten. De Raad heeft in zijn jaarplan voor 2016 vastgelegd welke onderwerpen dit jaar aan bod komen. Eén van deze onderwerpen is het vervolgonderzoek over de reclassering van volwassenen in Sint Maarten.

Dit is een vervolg op het eerdere onderzoek van de Raad uit 2013 over de reclassering van volwassenen in Sint Maarten, zoals dat bij de Stichting Justitiële Instellingen Bovenwinden (SJIB) van Sint Maarten werd uitgevoerd.

In dit onderzoek toetst de Raad of opvolging is gegeven aan de toen geformuleerde aanbevelingen, die tot doel hadden om de volwassenreclassering te verbeteren.

1.2 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag in deze inspectie luidt:

Op welke wijze is opvolging gegeven aan de door de Raad voor de Rechtshandhaving geformuleerde aanbevelingen ten aanzien van de reclassering van volwassenen in Sint Maarten?

Het gaat hierbij om de volgende zestien aanbevelingen:

Aan de minister van Justitie

1. Stel beleid vast op het gebied van volwassenenreclassering, onder meer ten aanzien van jongvolwassenen.
2. Maak resultaatsafspraken met de SJIB over de uitvoering van taken en de te leveren prestaties.
3. Zorg door middel van de aanvaarding van de bereidverklaring dat de SJIB zich bindt aan de bepalingen van het Reclasseringsbesluit.
4. Zorg op korte termijn voor een oplossing voor het ontbreken van meldingen van de controlekamer voor het elektronisch toezicht.

Ten aanzien van de organisatie de SJIB

5. Automatiseer zo spoedig mogelijk de zaken- en cliëntenregistratie en leg elektronische cliëntendossiers aan.
6. Investeer in de kennis en opleiding van nieuwe medewerkers, met name op het gebied van het strafrecht, strafmodaliteitadvies en rapportagetechnieken.

Ten aanzien van vroeghulp verleend door de SJIB

7. Maak in samenspraak met het OM en het KPSM afspraken over de prioritering van vroeghulp.
8. Maak afspraken met het KPSM zodat de SJIB onverwijld geïnformeerd wordt over in verzekeringstellingen.
9. Maak afspraken met het KPSM zodat voor de SJIB te allen tijde een spreekruimte met voldoende privacy in het politiebureau beschikbaar is.

Ten aanzien van de voorlichtingsrapporten van de SJIB

10. Maak met het OM afspraken over de gevallen waarin een voorlichtingsrapport geïndiceerd is, zodat in een groter percentage van bij het gerecht aangebrachte zaken de verdachte in aanraking komt met een reclasseringswerker.

Ten aanzien van de VI en ET rapporten van de SJIB

11. Maak afspraken met het OM en de gevangenis zodat de strafkaart, het extractvonnis en gedragsrapportages zich standaard in elk VI én ET-adviesdossier van de SJIB bevinden.
12. Bezin op de inhoud van het advies inzake verzoeken om VI en ET gelet op de in de jurisprudentie ontwikkelende eisen ten aanzien van adviseurs.
13. Bezie of het in de tijd van de Nederlandse Antillen ontstane overleg van de monitorgroep nog bestaansrecht heeft en hoe de bijdrage van de SJIB aan de monitorgroep zich verhoudt tot de eigen verantwoordelijkheid voor de reclasseringstaak.

Ten aanzien van de gevangenisreclassering van de SJIB

14. Onderzoek hoe op zinnigere wijze invulling gegeven kan worden aan het gevangenisreclasseringprogramma.

Ten aanzien van reclasseringsbegeleiding na detentie door de SJIB

15. Investeer in langdurige coaching van ex-gedetineerden door middel van op maat gesneden programma's en begeleiding.

Ten aanzien van de coördinatie van taakstraffen door de SJIB

16. Onderzoek de oorzaken van het feit dat een groot deel van de werkgestraften zijn werkstraf niet succesvol afrondt en vertaal de resultaten in beleid.

1.3 Afbakening

Deze inspectie betreft een vervolgonderzoek, waarbij de inspectie gericht is op de evaluatie van de wijze waarop de minister van Justitie en de dienst of instelling waarop de aanbevelingen zich richtten, gevolg hebben gegeven aan eerdere bevindingen en aanbevelingen van de Raad.

De Raad bekijkt op welke wijze gevolg is gegeven aan de aanbevelingen. Bij dit laatste is ook aandacht voor de vraag op welke wijze de aanbevelingen zijn gecommuniceerd, of er maatregelen zijn getroffen en in hoeverre die in de praktijk uitwerking hebben.

1.4 Toetsingskader

Uitgangspunt van dit vervolgonderzoek zijn de hierboven vermelde aanbevelingen zoals die zijn opgenomen in het rapport uit 2013 over de volwassenenreclassering in Sint Maarten. De Raad beoordeelt de opvolging van de geformuleerde aanbevelingen: deze vormen het kader.

1.5 Onderzoeksaanpak en -methode

Fase 1: Voorbereiding

In deze eerste heeft een oriëntatie plaatsgevonden op het onderwerp aan de hand van rapporten van de Raad, de reactie van de minister op het rapport Volwassenenreclassering in Sint Maarten en andere relevante documenten waarover de Raad beschikte. Op basis van die oriëntatie is een Plan van Aanpak opgesteld. Tijdens deze oriëntatie zijn de betrokken instanties geïnformeerd over het onderzoek.

Fase 2: Inwinnen schriftelijke informatie

Door de Raad is een schriftelijke vragenlijst opgesteld met betrekking tot de zestien aanbevelingen. De Raad heeft de vragenlijst uitgezet bij de SJIB, het ministerie van Justitie en het OM, waarbij hen verzocht is de stand van zaken betreffende de aanbeveling te beschrijven. Op deze manier heeft de Raad getracht inzicht te krijgen in de mate waarin gevolg is gegeven aan de aanbevelingen en tegelijkertijd de betrokken instanties te ontzien van een bezoek van de inspecteurs in het kader van een interview. Slechts Indien de antwoorden op het vragenlijst aanleiding daartoe zouden geven, zou in aanvulling op die vragenlijst een interview plaatsvinden.

Fase 3: Interviews

Door middel van telefonisch interview met de SJIB heeft de Raad verdieping verkregen op de reactie van de SJIB op de vragenlijst.

Fase 4: Analyse en rapportage

De Raad heeft de op de hiervoor beschreven wijzen verkregen informatie geanalyseerd en heeft vervolgens een concept-rapport opgesteld. Dit concept-rapport van de feitelijke bevindingen is door de Raad in het kader van wederhoor aangeboden aan zowel het ministerie van Justitie als de betrokken instanties. Vervolgens heeft de Raad de wederhoor reacties verwerkt en het definitief rapport opgesteld.

1.6 Leeswijzer

Na het inleidende hoofdstuk 1 zijn in hoofdstuk 2 de onderzoeksresultaten en de analyse daarvan weergegeven. Per aanbeveling uit het rapport van 2013, wordt beschreven de situatie in dat rapport en de resultaten van dit vervolgonderzoek in 2016. Daarna volgt steeds een paragraaf met een analyse en een conclusie. Hoofdstuk 3 bevat de slotsom.

2

Onderzoeksresultaten

2.1 Beleid volwassenenreclassering

Bevindingen rapport 2013

De Raad leidde uit het feit dat het ministerie van Justitie de subsidie voor de SJIB voor 2012 met 150% heeft verhoogd ten opzichte van 2011 af dat er, anders dan ten tijde van het rapport *Camelia-Römer*¹, vanuit de overheid wel degelijk aandacht is voor de reclassering. De Raad leidde dit ook af uit het feit dat door het ministerie werd gewerkt aan een plan de reclassering onder te brengen bij een dienst van het ministerie. Wel bevond de Raad dat er in Sint Maarten beleid gericht op resocialiseren en rehabiliteren van veroordeelden en voorwaardelijk in vrijheid gestelden ontbrak. De Raad merkte op dat deze bevinding ook al was gedaan in het rapport *Camelia-Römer* en wees op de actualiteit van dat rapport op dit punt. Voorts constateerde de Raad dat het ontbreken van beleid doorwerking vond in het gevangeniswezen en de nazorg na detentie. Tot slot constateerde de Raad dat in het *Governing Program 2012-2014* het voornemen is opgenomen voor het ministerie om vaart te maken met het opstellen van beleid over waar het met de reclassering naar toe wil, met name op het gebied van jongvolwassenen.

Dat leidde tot de volgende aanbeveling:

Stel beleid vast op het gebied van volwassenenreclassering, onder meer ten aanzien van jongvolwassenen.

Bevindingen 2016

Bij de aanbidding van het rapport uit 2013 aan de Staten zegt de minister toe dat zijn ministerie in samenwerking met de Stichting Justitiële Inrichtingen Bovenwinden structureel en integraal beleid op het gebied van reclassering zal formuleren, waarbij in het bijzonder aandacht zal worden geschonken aan de jongvolwassen (18-23 jaar). Voor wat betreft het beleid voor jongvolwassen merkt de minister tevens op dat de SJIB in 2013 onderzoek heeft verricht naar gedetineerde en ex-gedetineerden jongvolwassenen.

Begin 2016 meldt het ministerie van Justitie dat in de afgelopen periode prioriteit is gegeven aan de jeugdigen (12 t/m 17 jaar) en in is gezet op adequate detentievoorziening en een dagprogramma voor de daarin opgenomen jeugdigen.

De SJIB geeft aan dat binnen de organisatie beleid is vastgesteld voor de reclassering van jongvolwassenen op basis waarvan een methodiek voor de begeleiding van die doelgroep is vastgesteld. Tevens wijst de Stichting Justitiële Inrichtingen Bovenwinden op een doorlopend trainingsprogramma voor gedetineerde jongvolwassenen waaraan de Stichting uitvoering geeft.

De SJIB en het OM wijzen op een afgestemd beleid dat op het gebied van jeugd- en jongvolwassenen dat door ketenpartners wordt gevoerd, maar dat (nog) niet expliciet op papier is uitgewerkt en vastgesteld.

Analyse & conclusie

Deze aanbeveling is niet opgevolgd. De minister heeft nog geen integraal beleid voor de reclassering van volwassenen met bijzonder aandacht nog voor jongvolwassen vastgesteld. Dat het gebrek aan beleid negatief doorwerkt in de uitvoeringspraktijk is reeds in andere onderzoeken naar voren gebracht.

¹ In februari 2004 heeft de regering van de Nederlandse Antillen de commissie Evaluatieonderzoek Rechtshandhaving Nederlandse Antillen ingesteld. Deze commissie heeft in februari 2006 haar rapport uitgebracht, genaamd 'Evaluatieonderzoek Rechtshandhaving: de keten is zo sterk als de zwakste schakel'. Op het moment van uitbrengen van haar rapport bestond de commissie uit de volgende personen: mevrouw S.F.C. Camelia-Römer (voorzitter) en de heren W.A. Tweeboom, F.W. Stüger, A.F. Paula en C.M. Grüning.

2.2 Resultaatsafspraken SJIB

Bevindingenrapport 2013

De SJIB ontving subsidie van het ministerie van Justitie. Aangezien de SJIB met overheidsmiddelen wordt gefinancierd vond de Raad het noodzakelijk dat de minister van Justitie prestatieafspraken met de Stichting Justitiële Inrichtingen Bovenwinden maakt en te realiseren doelen formuleert op grond waarvan de SJIB verantwoording aflegt.

De Raad deed daarom de volgende aanbeveling:

Maak resultaatsafspraken met de SJIB over de uitvoering van taken en de te leveren prestaties.

Bevindingen 2016

In het kader van de subsidieregeling heeft de minister van Justitie afspraken gemaakt met de SJIB. De SJIB bevestigt dat de taken, prestaties en voorwaarden (sinds 2014) zijn vastgesteld in een samenwerkingscontract. De Raad stelt vast dat de samenwerkingscontract tussen de SJIB en het ministerie van Justitie in het kader van de subsidieverlening gedetailleerd is en helemaal toegespitst is op de werkzaamheden van de SJIB.

Analyse & conclusie

Deze aanbeveling is opgevolgd. Er zijn prestatieafspraken tussen Justitie en SJIB gemaakt, waarmee een verantwoordingsplicht is gecreëerd voor wat er met publieke middelen wordt gefinancierd.

2.3 Aanvaarding bereidverklaring

Bevindingenrapport 2013

Conform het geldend Reclasseringsbesluit kan slechts steun worden gegeven aan reclasseringsinstellingen waarvan de minister de bereidverklaring heeft aanvaard. De bereidverklaring verbindt de instelling aan de (uitvoerings)bepalingen van dat besluit. Door de SJIB was geen bereidverklaring ondertekend en evenmin was door het ministerie van Justitie een bereidverklaring aanvaard. De Raad formuleerde de volgende aanbeveling:

Zorg door middel van de aanvaarding van de bereidverklaring dat de SJIB zich bindt aan de bepalingen van het Reclasseringsbesluit.

Bevindingen 2016

De SJIB stelt in 2014 een bereidverklaring te hebben ondertekend, maar dat deze bereidverklaring niet door de minister is aanvaard, omdat met de inwerkingtreding van het huidige Wetboek van Strafrecht het Reclasseringsbesluit en daarmee ook de bereidverklaring zou zijn komen te vervallen. De minister stelt de Raad in kennis bezig te zijn met het opstellen van een nieuw Landsbesluit, op grond waarvan de SJIB als reclasseringsinstelling zal worden aangewezen.

Analyse & conclusie

De aanbeveling is gedeeltelijk opgevolgd. De bereidverklaring is gedaan door de SJIB maar niet door de minister van Justitie aanvaard. Hoewel de reden voor de gedeeltelijke opvolging gelegen is in werkzaamheden om een nieuw Landsbesluit op te stellen, naar het zich laat aanzien ter vervanging van het Reclasseringsbesluit, wordt niet aan geldende wetgeving voldaan. De Raad geeft de minister in overweging dat bij de inwerkingtreding van het huidige Wetboek van Strafrecht het Reclasseringsbesluit 1953, zoals gewijzigd, niet is ingetrokken of vervallen. Het besluit is nog altijd geldend. De memorie van toelichting bij artikel 18 van het WvSr wijst het Reclasseringsbesluit 1953 aan als het desbetreffende Landsbesluit.² De Raad geeft de minister in overweging om de wettelijke inconsequentie zo spoedig mogelijk op te lossen.

² Zie ook de memorie van toelichting bij artikelen 28-37 van het WvSv waarin het Reclasseringsbesluit 1953 wordt aangehaald.

2.4 Meldingen van de controle kamer

Bevindingen 2013

De controlekamer voor het elektronisch toezicht bevond zich in Curaçao. Ingeval van storingen of ingeval de cliënt zich niet aan het schema houdt, zou de controlekamer de SJIB en de gevangenis daarvan op de hoogte moeten brengen zodat een fysieke controle kan plaatsvinden. Doordat de SJIB sinds 10-10-10 geen meldingen meer van de controlekamer voor het elektronisch toezicht ontving, kon zij het toezicht op de ET-cliënten niet adequaat uitvoeren. De Raad vond dat aan deze problematiek dringend aandacht moest worden geschonken en deed de volgende aanbeveling:

Zorg op korte termijn voor een oplossing voor het ontbreken van meldingen van de controlekamer voor het elektronisch toezicht.

Bevindingen 2016

In 2014 is het ministerie een contract aangegaan met *Fennix Global Technologies Inc* waarna op 26 februari 2015 het Elektronisch Toezicht middels GPS³ (ET-GPS) is geïmplementeerd. De controle op de naleving van ET vindt plaats vanuit de controlekamer van de Strafgevangenis en Huis van bewaring Point Blanche. Zowel het gevangenis-personeel als de reclasseringswerkers zijn getraind in het werken met het systeem. Voorts wijzen meerdere respondenten erop dat de SJIB in samenwerking met de leverancier duidelijke werkprocedures en protocollen heeft opgesteld over zowel de meldingen van mogelijke overtredingen aan alle betrokken instanties als overige uitvoering van het ET Programma.

Verontrustend zijn de geluiden die de Raad heeft gekregen dat het ministerie de betalingen voor de maandelijkse bijdrage voor het systeem wil stopzetten, omdat elektronisch toezicht slechts mondjes maat wordt toegepast. Het is een feit van algemene bekendheid dat elektronisch toezicht goedkoper is dan het opsluiten van veroordeelden in de gevangenis. Omdat de veroordeelde de straf thuis uitzit, draagt hij zelf de kosten voor zijn voeding, onderdak, nutsvoorzieningen en heeft de overheid maakt de overheid minder kosten aan de bewaking omdat dat door GPS geschiedt. Los van de bezwaren daartegen vanwege gebreken aan cellen en alle problemen rondom het gevangeniswezen, vormen de lagere kosten van vrijheidsbeperking via ET afgezet tegen veel hogere kosten van vrijheidsontneming via detentie geen goede basis om daarop te bezuinigen.

Analyse & Conclusie

Deze aanbeveling is met de invoering van een eigen ET-GPS volledig opgevolgd en heeft ook het beoogde resultaat opgeleverd, namelijk dat de meldingen weer binnen komen zodat de reclassering haar taak kan uitvoeren.

2.5 Automatisering zaken- en cliëntenregistratie

Bevindingen 2013

Ten tijde van het onderzoek had de reclasseringsafdeling van de SJIB geen raadpleegbaar elektronisch zaken- en cliëntvolgsysteem. Wel werden alle zaken handmatig goed vastgelegd en achteraf door de administratie gedigitaliseerd in Excel en Word formats. De Raad vond het belangrijk dat voor de reclasseringsafdeling van de SJIB een geautomatiseerd zaken- en cliëntenregistratiesysteem werd ontwikkeld en dat gewerkt zou worden met een elektronisch cliëntendossier. Hierdoor zouden ook de nieuwe reclasseringsmedewerkers gemakkelijker inzage hebben in de dossiers en zaken- en cliëntenbestanden. Bovendien zou een dergelijk systeem de sturing op de kwaliteit en het proces vergemakkelijken en de efficiëntie verhogen bij het steeds groeiend aantal zaken. De Raad formuleerde daarom de volgende aanbeveling:

Automatiseer zo spoedig mogelijk de zaken- en cliëntenregistratie en leg elektronische cliëntendossiers aan.

³ GPS staat voor global positioning system en is een systeem waarbij met een ontvanger via satellieten de exacte locatie van een persoon waar ook ter wereld kan worden bepaald. Anders dan voorheen tijdens ET middels radiofrequentie wordt thans daadwerkelijk exact gemonitord op tijd en locatie ook als de ET-cliënt zich onverhoopt naar de Franse- zijde van het eiland beweegt.

Bevindingen 2016

In het kader van het lopend Justitieel Informatie Systeem project (JIS-project) worden alle justitiële diensten die nog geen bedrijfsprocessensysteem hebben van een geautomatiseerd systeem voorzien.⁴ De SJIB is een van die diensten en krijgt met het JIS een elektronisch cliëntenregistratie en elektronische cliëntendossiers. Eind februari 2016 is het netwerk voor het JIS bij de SJIB aangelegd waarna de SJIB met het systeem is gaan proefdraaien.

Analyse & Conclusie

De implementatie van deze aanbeveling is ingezet met de recentelijke invoering van een bedrijfsprocessensysteem voor de SJIB. De Raad heeft er vertrouwen in dat deze aanbeveling in 2016 geheel zal zijn opgevolgd.

2.6 Kennis en opleiding

Bevindingen 2013

De Raad concludeerde dat hoewel de reclasseringsmedewerkers allemaal een relevante middelbaar beroeps- onderwijs of hoger beroepsonderwijs en ervaring met de doelgroep hebben, zij nog weinig werkervaring hadden als reclasseringsmedewerker en met het rapporteren. Mede gelet op het toenemend beroep dat op de SJIB werd gedaan achtte de Raad het van groot belang dat de SJIB volop ging inzetten op de opleiding en begeleiding van de relatief onervaren reclasseringsmedewerker. De opleiding zou de SJIB in staat stellen om de organisatie verder te professionaliseren. De Raad beval het volgende aan:

Investeer in de kennis en opleiding van nieuwe medewerkers, met name op het gebied van het strafrecht, strafmodaliteitsadvies en rapportagetechnieken.

Bevindingen 2016

In de aanbiedingsbrief aan de Staten maakt de minister melding van opleiding van de reclasseringswerkers van de SJIB door middel van interne opleiding, training in samenwerking met het OM over het strafrecht en strafmodaliteitsadvies en voorlichtingsrapporten en trainingen verzorgd door Reclassering Nederland op het gebied van rapporteren, daderhulpverlening en begeleidingsmethoden.

De Raad heeft inzage gekregen in de *terms of reference* voor het kwaliteitstraject voor de SJIB dat door Reclassering Caribisch Nederland zal worden verzorgd. Het kwaliteitstraject is gericht op onder andere rapportage in reclasseringszaken, dadergerichte hulpverlening en begeleidingsmethoden.

De SJIB heeft voor dezelfde trainingen twee andere offertes ontvangen. Ook geeft de SJIB aan dat er geïnvesteerd is en wordt in het bijhouden van verschillende begeleiding- en diagnose vaardigheden⁵ van het personeel noodzakelijk voor de begeleiding van de klanten.

Naast dat wat hierboven is vermeld zijn in 2015 op verzoek van de SJIB in samenwerking met het Gerecht trainingen geweest in het kader van hun adviserende taak. Voorts heeft de SJIB de *Mental Health Foundation* in het begin van 2016 benaderd voor een interne workshop met betrekking tot de signalering van psychische stoornissen en de begeleiding van reclasseringscliënten die onder die categorie vallen. Eind februari 2016 stelt SJIB een bevestiging te hebben ontvangen dat het OM in april 2016 een training voor de reclasseringswerkers zal verzorgen op het gebied van criminologie, strafrecht en modaliteiten.

⁴ Daarnaast is het de bedoeling een common layer in het JIS in te voeren en alle ketenpartners daarom aan te sluiten om geprotocolleerde informatiedeling met ketenpartners, zowel binnen als buiten justitie, te faciliteren. De ketenpartners zouden het JIS op verschillende autorisatieniveaus per organisatie, kunnen benaderen.

⁵ Met name wordt genoemd de Agressie Controle en Sociale Vaardigheidstrainingen (ART), Gezinsagressie regulatie training (gezins-ART), de training inzake de herkenning en begeleiding van reclassering met een Licht verstandelijke beperking of laag IQ, *Interpersonal Counseling Skills* en het toepassen van *Kinetic Drawing* als diagnose instrument. Voorts wordt in 2016 in samenwerking met de *Mental Health Foundation* een training georganiseerd voor het herkennen van verschijnselen van en het omgaan met personen met psychiatrische aandoeningen.

Analyse & Conclusie

De aanbeveling is grotendeels opgevolgd. De SJIB heeft zich ingespannen om met creatieve oplossingen te komen om de werknemers training te geven over het rapporteren en adviseren in strafzaken en om overige trainingen en een kwaliteitstraject bij de SJIB werkelijkheid te maken. De Raad is positief gestemd dat deze aanbeveling op termijn voldoende zal zijn opgevolgd.

2.7 Prioritering van vroeghulp

Bevindingen 2013

Vroeghulp ziet erop toe de effecten van het strafrechtelijk ingrijpen voor de verdachte te beperken en hanteerbaar te maken. Uit het jaarverslag van de SJIB over 2012 blijkt dat met het OM is afgesproken dat de SJIB alleen vroeghulp aanbiedt als het OM daarom verzoekt. De SJIB had in 2012 aan alle vroeghulpverzoeken van het OM voldaan. Dat heeft ertoe geleid dat de SJIB negen maal vroeghulp heeft verleend op ongeveer vijfhonderd verzekeringstellingen. Dat is in 2012 in minder dan 2% van alle verzekeringstellingen. De SJIB meldde de bereidheid om standaard vroeghulp te verlenen (bijvoorbeeld in zaken van vrouwen, drugsverslaafden en verdachten met psychische problemen) maar meldde tegelijkertijd dat zij niet aan elke verdachte vroeghulp kan verlenen vanwege onderbezetting en doordat geen geschikte gespreksruimte in het politiebureau beschikbaar is. Gelet op het vorenstaande formuleerde de Raad de volgende aanbeveling:

Maak in samenspraak met het OM en het KPSM afspraken over de prioritering van vroeghulp.

Bevindingen 2016

In het verleden was er altijd al de afspraak dat de SJIB een melding deed van relationeel geweld zaken. Er is in augustus 2015 een vergadering geweest over de prioritering van vroeghulp waarin het OM in principe akkoord is gegaan met de prioritering voor vroeghulp van zaken van daders van relationeel geweld, verslaafden en psychisch gestoorden. De SJIB heeft een voorstel gedaan om jongvolwassenen, *first offenders* en vrouwen aan de prioriteiten toe te voegen en wacht nog op een formele reactie van het OM.

Het OM bevestigt dat eind februari nog geen schriftelijk vastgelegde afspraken zijn met betrekking tot prioritering van alle vroeghulp. Wel zijn er volgens het OM op onderdelen standaard-werkwijzen ontstaan waardoor in feite wel met de genoemde prioriteiten (plegers van relationeel geweld, delictspellers met een drugs/alcohol verslavingsprobleem en delictspellers met psychische stoornis) wordt gewerkt. Informatie verkregen in onderzoeken uit 2015 van de Raad bevestigt dat in ieder geval met jongvolwassenen in dat verband met vroeghulprapportages en vermelde prioriteiten wordt gewerkt.

Analyse & Conclusie

Deze aanbeveling is volledig opgevolgd. Tussen de SJIB en het OM bestaan mondelinge afspraken voor de prioritering van vroeghulp in bepaalde zaken en er wordt in de praktijk conform afspraak gewerkt. Voorts heeft de SJIB een voorstel gedaan om voor enkele andere categorieën de vroeghulp te prioriteren. De Raad is instemmend dat er al met bepaalde prioriteiten wordt gewerkt voor wat betreft het opvragen van vroeghulp en vroeghulprapporten door het OM aan de SJIB. Schriftelijke vastlegging van de afspraken zorgt echter voor meer duidelijkheid voor uitvoerenden en stelt de SJIB in staat beter te plannen op de inzet van het personeel. Zeker in de Sint Maartense werkelijkheid van een steeds wisselende wacht bij het OM zijn vastgestelde werkwijzen geen overbodige luxe. De Raad spoort het OM en de SJIB aan om alsnog over te gaan tot de schriftelijke vastlegging van de bestaande afspraken en een beslissing te nemen over de voorgestelde – aanvullende – categorieën.

2.8 Bericht van in verzekeringstellingen

Bevindingen 2013

Ingevolge artikel 88, vierde lid, van het Wetboek van Strafvordering (WvSv)⁶ moet de reclasseringsinstelling van iedere in verzekeringstelling een afschrift ontvangen. In de praktijk gebeurde dat niet. De Raad achtte noodzakelijk dat met het KPSM en OM afspraken worden gemaakt over de ontvangst van een afschrift van ieder bevel tot in verzekeringstelling, een en ander conform artikel 88, vierde lid, WvSv. Vorenstaande leidde tot de volgende aanbeveling:

Maak afspraken met het KPSM zodat de SJIB onverwijld geïnformeerd wordt over in verzekeringstellingen.

Bevindingen 2016

De SJIB wijst op bestaande afspraken met het korps over de aanlevering van een kopie van de in verzekeringstelling aan de SJIB, maar dat het korps de afspraken niet structureel nakomt. Het OM bericht de Raad dat het melden van de in verzekeringstellingen door KPSM aan de SJIB geen automatisme is en dat het nog altijd niet goed gaat. Zelfs de instructie van het OM aan het KPSM heeft niet voor een structurele verbetering gezorgd. Verder geven respondenten aan dat het probleem van aanlevering van de bevelen van in verzekeringstelling aan de reclassering deels wordt ondervangen doordat het OM bij het verzoek om een vroeghulp- of voorlichtingsrapport standaard de in verzekeringstelling naar de SJIB zendt.

Voorts maakt de SJIB melding van een strafportaal dat in de *common layer* van het justitieel informatie systeem zal komen, waarin documenten zoals het bevel van in verzekeringstelling, de strafkaarten, voorwaardelijke invrijheidstelling beschikking en schorsingsbeschikking voorlopige hechtenis beschikbaar zullen zijn. Het systeem werkt met autorisatieniveaus voor de toegankelijkheid met betrekking tot de uitvoering van de werkzaamheden. Nog niet is besproken wie verantwoordelijk is voor het invoeren van documenten in het strafportaal.

Analyse & Conclusie

Deze aanbeveling is volledig opgevolgd. Afspraken zijn door partijen gemaakt. Evengoed heeft het er niet toe geleid dat structureel gevolg wordt gegeven aan de wettelijke bepaling verzending van het bericht in verzekeringstelling aan de reclassering.

2.9 Spreekruimte in het politiebureau

Bevindingen 2013

Bij het verlenen van vroeghulp ondervond de SJIB hinder doordat geen geschikte gespreksruimte in het politiebureau beschikbaar was. Die bevinding leidde tot de volgende aanbeveling:

Maak afspraken met het KPSM zodat voor de SJIB te allen tijde een spreekruimte met voldoende privacy in het politiebureau beschikbaar is.

Bevindingen 2016

In de aanbiedingsbrief van de minister aan de Staten kondigt de minister aan dat de oude politiecellen zullen worden omgebouwd tot spreekruimte en ter beschikking zullen worden gesteld aan SJIB ten behoeve van vroeghulp.

Sinds 2014 is de arrestantenbewaking overgegaan van het KPSM op de gevangenis en huis van bewaring. De SJIB meldt dat er met het huis van bewaring goede afspraken zijn gemaakt omtrent reclasseringsbezoek

⁶ Het vierde lid van dit artikel komt overeen met het vijfde lid van artikel 59 van het WvSv van Nederland. In het artikel 62, vierde lid, WvSv van Nederland staat vervolgens: "Indien naar aanleiding van de in artikel 59, vijfde lid, genoemde kennisgeving een rapport is opgesteld, neemt de officier van Justitie van dat rapport kennis alvorens een vordering tot bewaring te doen." Volgens G.J.M. Corstens (handboek "het Nederlands strafprocesrecht") kan het bericht van in verzekeringstelling van een verdachte aan de reclassering uitmonden in zowel hulpverlening aan betrokkene als in een rapport.

aan gedetineerden en dat de 'nieuwe' spreekruimte voorzien is van een deur, hetgeen de privacy van de gedetineerde waarborgt.

Analyse & Conclusie

Deze aanbeveling is volledig opgevolgd en heeft het beoogde resultaat opgeleverd namelijk dat de privacy van cliënten op het politiebureau beter is geborgd.

2.10 Voorlichtingsrapportage

Bevindingen 2013

De Raad stelde vast dat er een tendens was dat de aard van de gepleegde delicten zwaarder werden en dat aan meer personen een langere onvoorwaardelijke gevangenisstraf werd opgelegd. Gelet op het vorenstaand vond de Raad het een zorgelijk gegeven dat in 2012 in slechts 17% van de voor het Gerecht gebrachte zaken een voorlichtingsrapport werd uitgebracht. In combinatie met het lage percentage vroeghulprapporten betekende dat, dat een groot deel van de verdachten nimmer met een reclasseringsmedewerker in aanraking kwam. De kans op recidive door de delinquent is dan vele malen groter, doordat niets wordt gedaan aan de achterliggende problematiek. De Raad achtte het wenselijk dat de SJIB samen met het OM criteria formuleert voor de gevallen waarin voorlichtingsrapportage geïndiceerd is. De Raad beval het volgende aan:

Maak met het OM afspraken over de gevallen waarin een voorlichtingsrapport geïndiceerd is, zodat in een groter percentage van bij het Gerecht aangebrachte zaken de verdachte in aanraking komt met een reclasseringswerker.

Bevindingen 2016

De minister meldt in zijn aanbiedingsbrief aan de Staten dat voor dezelfde categorie zaken waarin vroeghulp wordt verzocht, het OM tevens een voorlichtingsrapport zal indiceren zodat de SJIB in deze gevallen intensievere begeleiding kan verlenen.

Het OM en de SJIB melden dat er een vaste werkwijze is ontstaan waarbij op basis van de eerder genoemde prioriteiten het OM vroeghulp aanvraagt bij de SJIB. Bijna altijd wordt daarna een voorlichtingsrapport gevraagd tenzij de vroeghulprapportage afdoende is. Ook hier zijn geen formele afspraken op papier gezet. De zittingsrol gaat standaard naar de SJIB zodat zij ook kunnen zien wie gedagvaard zijn en of zij nog behoefte hebben tot het geven van een nadere reactie. De door de SJIB aangeleverde cijfers tonen een minimale stijging in 2015 in het aantal voorlichtingsrapporten. Overigens is ook de toename van het aantal vroeghulprapporten is gering. Een goede ontwikkeling is dat anders dan ten tijde van het vorige rapport, de SJIB in geval van schorsing van de in verzekeringstelling of voorlopige hechtenis door het Gerecht wordt benaderd voor reclasseringsrapporten voor de begeleiding na de schorsing. Overal de gehele lijn genomen constateert de Raad dat de prioritering zoals die thans in de praktijk uitvoering vindt, niet heeft geleid tot een stijging van het deel van de verdachten in bij het Gerecht aangebrachte zaken die in aanraking komt met een reclasseringswerker.

Analyse & Conclusie

Hoewel deze aanbeveling is uitgevoerd, blijft de verontrustende constatering van de Raad dat het beoogde doel niet is bereikt. Met de huidige uitvoeringspraktijk blijft de situatie bestaan dat een groot deel van de verdachten waarvan de zaken bij het Gerecht wordt aangebracht, nimmer met een reclasseringsmedewerker in aanraking komt en dus niet aan achterliggende problematiek van deze verdachten wordt gewerkt. Daarnaast vindt de Raad het net als met de vroeghulprapporten van belang dat de werkwijze voor aanvraag van voorlichtingsrapporten schriftelijk is vastgesteld.

2.11 Volledigheid adviesdossiers VI én ET

Bevindingen 2013

De expiratedatum van de straf ten behoeve van het ET en de VI wordt berekend aan de hand van de strafkaarten. De strafkaarten kunnen niet worden bijgewerkt zolang de vonnissen niet zijn aangeleverd. Diverse geïnterviewden

meldden dat het adviestraject geregeld vertraging opliep doordat het Gemeenschappelijk Hof van Justitie de extractvonnissen niet tijdig aanleverde. Direct gevolg daarvan was dat de wettelijke termijn voor de doorzending van de stukken naar het Centraal College voor de Reclassering (CCvR) voor advisering als ook de termijn voor uitreiking van de VI of ET beschikking aan de veroordeelde werd overschreden.

Daarnaast constateerde de Raad dat in alle door de Raad onderzochte SJIB dossiers inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling en het elektronisch toezicht de (preselectie)adviezen van de gevangenis wel, maar noch de bewijsstukken die de (preselectie)adviezen moeten dragen, (zoals de straf en/of gedragsrapporten van de gevangenisbewaarders, de kapelaan en sportleraar) noch de strafkaarten terug te vinden waren. De Raad vond het van belang dat de dossiers alle relevante documenten bevatten en formuleerde daarom de volgende aanbeveling:

Maak afspraken met het OM en de gevangenis zodat de strafkaart, het extractvonnis en gedragsrapportages zich standaard in elk VI én ET-adviesdossier van de SJIB bevinden.

Bevindingen 2016

Vermeld moet worden dat sinds de inwerkingtreding van het huidige Wetboek van Strafrecht het elektronisch toezicht juridisch is ondergebracht onder de voorwaardelijke invrijheidstelling, waardoor geen aparte elektronisch toezicht-rapporten meer moet worden opgesteld.

De SJIB meldt dat daar waar de Raad eerder constateerde dat een strafkaart of extract-vonnis ontbrak, dat waarschijnlijk door de SJIB uit het dossier was gehaald ten behoeve van de beoordeling van dezelfde persoon in een nieuw rapport. Voor wat betreft het extract-vonnis en de strafkaart meldt het OM dat deze standaard worden verstrekt aan de SJIB. De SJIB meldt standaard de strafkaart, het extract-vonnis en de gedragsrapportage te ontvangen. Ondertussen is de SJIB begonnen met het samenvoegen van de rapportage dossiers en toezicht dossiers naar 1 centraal cliëntendossier, waardoor alle brondocumenten van een cliënt zich voortaan in één dossier bevinden. Ook zal er na de invoering van het bedrijfsprocessensysteem, één elektronisch dossier zijn per cliënt. De hardcopy dossiers zullen dan worden ingescand in het systeem.

Analyse & Conclusie

De Raad concludeert dat men nog doende is opvolging te geven aan deze aanbeveling en dat te verwachten is dat na implementatie het beoogde resultaat zal worden bereikt, namelijk dat alle relevante documenten voor een advies in één en hetzelfde dossier aanwezig zijn.

2.12 Inhoud van het advies inzake verzoeken om VI én ET

Bevindingen 2013

De Raad constateerde gebreken in de motivering in de voorwaardelijke invrijheidstelling en elektronisch toezicht adviesrapportages van de SJIB. Hoewel de SJIB voor haar VI en ET adviezen altijd de persoon en de vooruitzichten van de verdachte onderzocht, werd het resultaat van hun onderzoek meestal niet in de motivering van hun negatieve adviezen vermeld. De SJIB nam veelal slechts ingeval zij positief op de aanvraag om voorwaardelijke invrijheidstelling of elektronisch toezicht adviseerde haar eigen bevindingen over de persoon op en de vooruitzichten van de veroordeelde mee bij de motivering van haar advies. Deze gang van zaken strookte niet met de eigen taak en verantwoordelijkheid van de SJIB in de VI- en ET advisering.

De Raad constateerde dat voor het advies van de SJIB nagenoeg alleen relevant bleek te zijn het gedrag in de gevangenis tijdens detentie zoals drugs, vechten en pogingen tot resocialisatie. Dit had tot gevolg dat het advies van de SJIB veelal identiek was aan het advies van de gevangenis. De Raad was van oordeel dat, mede gelet op haar taak en verantwoordelijkheid, de SJIB zich moet bezinnen op de vraag of zij zich voldoende onafhankelijk opstelt inzake VI- en ET advisering. Door het voorwaardelijke invrijheidstelling advies en elektronisch toezicht advies te baseren op het preselectie adviesdossier van de gevangenis, waarvan de onderliggende gedragsrapportages ontbraken, liep voorts de eigen verantwoordelijkheid van de SJIB voor de correctheid van de eigen rapporten gevaar. De Raad adviseerde de SJIB zich bij het opstellen van haar adviezen te laten leiden door de jurisprudentie

die is tot stand gekomen naar aanleiding van artikel 3:9 Algemene wet bestuursrecht Nederland.⁷ De Raad beval het volgende aan:

Bezin op de inhoud van het advies inzake verzoeken om VI en ET gelet op de in de jurisprudentie ontwikkelende eisen ten aanzien van adviseurs.

Bevindingen 2016

Sinds de inwerkingtreding van het huidige Wetboek van Strafrecht is het elektronisch toezicht juridisch een onderdeel van de voorwaardelijke invrijheidstelling en staat hier dus niet (meer) los van. Er worden dan ook geen aparte elektronisch toezicht beschikkingen opgesteld. De SJIB meldt dat over het VI beleid en het VI beoordelings-traject/adviestraject een communiqué is verzonden vanuit het ministerie van Justitie. Het rapporteren in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstellingen is geheel bij de maatschappelijk werkers van de gevangenis belegd. Het dossier voor de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt door de maatschappelijk werker van de gevangenis opgesteld en door de directeur ondertekend. Net als in het verleden ziet dat dossier vooral op het gedrag tijdens detentie en wordt slechts een eerste toelichting van de criminogene factoren en toekomst perspectieven gegeven. De criminogene factoren alsook het toekomstperspectief moeten nog wel dieper/verder worden onderzocht door de reclasseringsinstelling, maar dat gebeurt thans niet meer van te voren. Bij een negatieve beoordeling gaat het dossier van de gevangenis direct naar het Centraal College voor de Reclassering (CCvR). Als dat college van oordeel is dat de voorwaardelijke invrijheidstelling moet worden toegekend, dan wint het zelf alsnog het advies over bijzondere voorwaarden in bij de SJIB.

De SJIB komt in eerste instantie alleen in beeld als het gevangenisadvies positief is of bij een negatief advies van de gevangenis en het CCvR afwijkt van het advies van de gevangenis. De SJIB bespreekt het VI advies met de betrokken gedetineerde en maakt een inschatting welke bijzondere voorwaarden noodzakelijk zijn en wat die bijzonder voorwaarden moeten behelzen. Ingeval bijzondere voorwaarden nodig zijn, legt de SJIB aan de cliënt uit waarom de bijzondere voorwaarden worden geadviseerd en bespreekt een plan van aanpak voor de proeftijd die is verbonden aan de VI. Het document, inhoudende een plan van aanpak en de bijzondere voorwaarden, gaan naar de gevangenis en van de gevangenis naar het CCvR. In de eerste perioden na invrijheidstelling maakt SJIB wel een inschatting van de criminogene factoren in het kader van resocialisatie/gericht op de toekomst en wordt mogelijk het plan van aanpak bijgesteld.

Analyse & Conclusie

De Raad constateert dat een nieuwe werkwijze is ingevoerd voor de VI advisering waardoor deze aanbeveling niet meer houdbaar is. De aanbeveling wordt door de Raad als opgevolgd aangemerkt. De Raad is echter bezorgd of de huidige procedure voldoende recht doet aan, en voldoende waarborgen biedt voor de gedetineerde vanuit het perspectief van de *reclassering en in het licht van (inter)nationale regelgeving*.

2.13 Monitorgroep

Bevindingen 2013

De gevangenis, het OM, de SJIB, het ministerie van Justitie en het CCvR zijn de deelnemers aan de monitorgroep. Dit overleg is ontstaan in de tijd dat het ministerie van Justitie en het Centraal College voor de Reclassering Nederlandse Antillen in Curaçao waren gevestigd en de SJIB en de gevangenis in Sint Maarten, derhalve op grote fysieke afstand van elkaar. De deelnemers gaven als doel van de monitorgroep de voortgangsbewaking van de adviezen aan. De Raad trok het verdere bestaansrecht van de monitorgroep als middel voor voortgangsbewaking in twijfel aangezien de voortgangsbewaking op andere, efficiëntere en een minder tijdrovende manier kan worden bewerkstelligd. Temeer nu de diverse deelnemers aan de monitorgroep stelden dat zij met een personeels-tekort kamp(t)en.

⁷ Rechtbank Arnhem, 23 maart 2010, zie www.rechtspraak.nl, LJN: BM2219 en Rechtbank Dordrecht, 6 november 2009, zie www.rechtspraak.nl, LJN: BK2810. Het bestuursorgaan dat gebruik maakt van een adviseur dient te controleren of het advies inzichtelijk en logisch is. Bedoeld is dat duidelijk moet zijn of de bevindingen van de adviseur op eigen onderzoek zijn gebaseerd en dat vermeld is of andere deskundigen zijn ingeschakeld en zo ja, welke invloed hun standpunten op het advies hebben gehad. Voorts zullen, om recht te doen aan de eis van inzichtelijkheid van het advies, de onderliggende stukken moeten worden bijgevoegd. Verder moet uit het advies ten minste blijken op basis van welke gegevens deze tot stand is gebracht en welke procedure bij het tot stand brengen van het advies is gevolgd.

Naast de voortgangsbewaking werd door diverse respondenten als doel van de monitorgroep genoemd de bespreking en afstemming van de VI, ET en VG-adviezen. De Raad zag in de bespreking van zaken het gevaar dat de deelnemende adviserende instanties hun zelfstandige rol en verantwoordelijkheid in het adviestraject uit het oog zouden verliezen door te veel onderlinge afstemming. Deze bevinding resulteerde in de volgende aanbeveling:

Bezie of het in de tijd van de Nederlandse Antillen ontstane overleg van de monitorgroep nog bestaansrecht heeft en hoe de bijdrage van de SJIB aan de monitorgroep zich verhoudt tot de eigen verantwoordelijkheid voor de reclasseringstaak.

Bevindingen 2016

Het merendeel van de deelnemers bericht de Raad een meerwaarde te zien in dit overlegforum vanwege het delen van informatie met elkaar en de bewaking van de voortgang in persoon. Bovendien brengt in de huidige werkwijze alleen de gevangenis nog een rapportage uit in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Daarmee is het potentieel gevaar van te veel onderlinge afstemming in het adviestraject verdwenen.

Analyse & Conclusie

Deze aanbeveling strekte in eerste plaats tot de heroverweging van de nut en noodzaak van de voortzetting van de monitorgroep en ten tweede tot de bewaking van de rol en verantwoordelijkheid van de SJIB voor de eigen adviezen. Aan deze aanbeveling is voldaan aangezien de nut en noodzaak van de voortzetting van de monitorgroep is heroverwogen en door de wijziging in het adviestraject wat de SJIB betreft zodat de eigen verantwoordelijk gewaarborgd is.

2.14 Gevangenispreekuur

Bevindingen 2013

De SJIB hield spreekuur in de gevangenis waarbij het de bedoeling is dat de gedetineerden problemen bespreken die hun terugkeer in de maatschappij in de weg staan of problemen die hun verblijf in detentie raken. De Raad constateerde dat voor het spreekuur van de SJIB in de gevangenis weinig belangstelling is. De Raad beval het volgende aan:

Onderzoek hoe op zinvollere wijze invulling gegeven kan worden aan het gevangenispreekuur.

Bevindingen 2016

De SJIB heeft in 2015 een memo opgesteld waarmee de gedetineerden geïnformeerd worden over het doel van het spreekuur. Aan de maatschappelijk werkers van de gevangenis is gevraagd om de memo bekend te maken onder de gedetineerden. Volgens de SJIB melden zich zo'n 20-25 gedetineerden per gevangenispreekuur dat iedere 2 weken plaatsvindt. Daarnaast zouden de hulpvragen van de gedetineerden, in tegenstelling tot ten tijde van het eerste onderzoek, nu meer gedifferentieerd zijn.

Analyse & Conclusie

De Raad concludeert dat deze aanbeveling volledig is opgevolgd. De Raad is positief gestemd over het feit dat gedetineerden anders dan voorheen met hulpvragen op de spreekuren verschijnen. Op basis van de cijfers van de SJIB met betrekking tot het aantal aanmeldingen voor het gevangenispreekuur van de SJIB, lijkt het dat de interesse voor het spreekuur is toegenomen.

2.15 Langdurige begeleiding van ex-gedetineerden

Bevindingen 2013

De reclasseringswerkers gaven aan dat zij zelf meer tijd zouden willen steken in de begeleiding van cliënten. Ook gaven zij aan door het geringe aanbod aan programma's en voorzieningen beperkt te worden in de begeleiding mogelijkheden. Evenals de commissie Camelia-Römer adviseerde de Raad te investeren in langdurige coaching van ex-gedetineerden door middel van op maat gesneden programma's en begeleiding. Daarmee kan

naar verwachting een effectieve bijdrage aan de terugdringing van recidive worden geleverd. Dat leidde tot de volgende aanbeveling:

Investeer in langdurige coaching van ex-gedetineerden door middel van op maat gesneden programma's en begeleiding.

Bevindingen 2016

De SJIB stelt de Raad in kennis van de volgende initiatieven gericht op de langdurige begeleiding van ex-gedetineerden:

- Met de vrijwilligersorganisatie *K1 Britannia* is een principe akkoord en een projectplan uitgewerkt in het kader van een *Second Chance Employment Program* voor ex-gedetineerden en verdachten onder begeleiding van de SJIB. Vanaf maart 2016 loopt een pilot project waarin een volwassen cliënt met bemiddeling van *K1 Britannia* te werk is gesteld.
- Met de afdeling *labour and social affairs* van het ministerie van Volksgezondheid, Sociale zaken en Arbeid (VSA) is een *Service Level Agreement* in de maak om informatiedeling over en weer tussen VSA en SJIB mogelijk te maken. Daarnaast werkt de SJIB aan een *referral form*, waarin de SJIB specificiert om welke service voor de cliënt wordt gevraagd.⁸ Daarmee worden problemen uit het verleden verholpen. Daarnaast zal de *referral form* de toestemming van de cliënt bevatten om informatie over hem te delen, een vorm van rapportage zijn opgenomen over wat de persoon van de cliënt is en welke werkzaamheden passend zijn.⁹
- Samen met het ministerie van Justitie is de SJIB zich aan het oriënteren op het project *Correctional Industries Rehabilitation and Training Program*. Vanwege de ervaring van de SJIB met het succesvol managen van projecten, is besloten dat de SJIB dit project samen met het ministerie van Justitie oppakt. Dit project springt in op de (uit onderzoek van SJIB blijkende) grootste behoefte van de gedetineerden, namelijk de toeleiding naar werk vanuit de gevangenis. Met succesvol verloop van dit project zal het aantal en kwaliteit van de werkplaatsen in de gevangenis worden vergroot en zullen het aantal en kwaliteit van werkplekken ook voor de toekomst zijn geborgd (*selfsufficient* werkplaatsen) terwijl de gedetineerden ook een loon krijgen waardoor zij kunnen sparen voor de (overbrugging van de) eerste periode na detentie of bijvoorbeeld voor het opzetten van een eigen onderneming.

Voorts wijst de SJIB erop dat gewerkt is aan de randvoorwaarden voor reclasseringsbegeleiding door onder andere Agressie Controle en Sociale Vaardigheidstrainingen en overige trainingen die zijn verzorgd. Daarnaast heeft de SJIB ingezet op de versterking van de bestaande samenwerking met de *Turning Point Foundation* (verslavingszorg). Met de *Mental Health Foundation* (zorg voor cliënten met geestelijk stoornis) werkt de SJIB aan de vaststelling van werkprocedures tussen deze instanties.

Analyse & Conclusie

Voor wat de betreft programma's voor ex-gedetineerden ziet de Raad dat er initiatieven lopen voor de arbeids-toeleiding in samenwerking met *K1 Britannia*, met het ministerie van Justitie in de vorm van het project *Correctional Industries Rehabilitation and Training Program* en een *SLA met de labour department* van het ministerie van VSA. Omdat deze laatste initiatieven nog een pilot project betreffen en niet zijn afgerond, beoordeelt de Raad de opvolging van deze aanbeveling als positieve ontwikkeling in de opvolging, maar niet als volledig opgevolgd. De Raad zal deze ontwikkelingen van vermelde initiatieven met belangstelling blijven volgen.

⁸ Het kan gaan om financiële hulp ter overbrugging van de periode net na detentie of zodat een ex-gedetineerde representatief op een sollicitatiegesprek kan verschijnen, maar het kan ook gaan om bemiddeling bij dekking van de medische kosten van een reclasseringscliënten met een psychische stoornis, of om job placement.

⁹ Overigens zijn er nog veel meer knelpunten voor de reclasseringscliënten om te overbruggen. In de vereistelijsten van het ministerie VSA voor bijvoorbeeld financiële bijstand wordt de aanvrager gevraagd onder andere te overleggen een ID en een medische kaart van hemzelf en al zijn gezinsleden, een rekening van de nutsbedrijf en een inkomen- en belastingdeclaratie. Ook een knelpunt is dat voor de bemiddeling bij job placement niet alleen om een geldig ID-kaart wordt gevraagd maar ook om een geldig paspoort. Cliënten worden dus op dubbele kosten gedreven die zij zich niet kunnen veroorloven.

2.16 Werkstraffen

Bevindingen 2013

De Raad vond het zorgelijk dat zowel in 2011 als in 2012 slechts ongeveer een derde deel van de cliënten de dienstverleningsopdracht met succes afrondde. Daarnaast duiden de cijfers van de SJIB op een trend om meer taakstraffen op te leggen. De Raad zag in die trend in combinatie met de geringe slagingspercentage aanleiding voor de SJIB om te onderzoeken wat de reden is van dit geringe slagingspercentage. De Raad kwam tot de volgende aanbeveling:

Onderzoek de oorzaken van het feit dat een groot deel van de werkgestraften zijn werkstraf niet succesvol afrondt en vertaal de resultaten in beleid.

Bevindingen 2016

De SJIB heeft intern onderzoek verricht naar de uitvoering van de werkstraffen en heeft in dat traject ook het OM en advocaten geraadpleegd. De Stichting Justitiële Inrichtingen Bovenwinden heeft met betrekking tot de werkstraffen de volgende cijfers aan de Raad aangeleverd.

Cijfers 2015		
	Aantal	Percentage
Ontvangen opdrachten	83	100%
Nog in uitvoering	28	34%
Uitgevoerd	55	66%
Waarvan positief afgerond	33	60%
Waarvan negatief afgerond	22	40%

Aan de hand van deze cijfers over de werkstraffen in de periode van 1 januari 2015 tot en met 31 december 2015 in combinatie met de bevindingen uit het eerdere rapport constateert de Raad dat verhoudingsgewijs het aantal dienstverleningsopdrachten dat met succes is afgerond verbeterd is, namelijk van ongeveer een derde in 2011 en 2012 naar 60% in 2015.

Additioneel

Het onderzoek van de SJIB heeft de volgende bevindingen opgeleverd. Een deel van de werkstraffen faalt, voordat met de uitvoering is begonnen. Dat geldt voor een derde van de niet afgeronde werkstraffen in het kader van een voorwaardelijk sepot. Cliënten laten het na zich binnen de in de sepot-beschikking opgenomen termijn bij de SJIB te melden.

Andere oorzaken waardoor het aan begin veelal misgaat:

- Ingeval de opdrachtbrieven van het OM geen telefoonnummer van de werkgestrafte bevat. Het oproepen en opzoeken van cliënten wordt daarmee nog tijdrovender en uitvoering zal dan langer in beslag nemen, waarbij de kans dat de cliënt niet wordt bereikt groter is dan wanneer er wel een telefoonnummer is vermeld.
- Vals/verkeerd opgegeven adres en/of huisnummer en geen recent adres in de opdrachtbrief.
- Cliënten verklaren de oproepbrief die door externe koerier op het opgegeven adres is afgegeven niet te hebben ontvangen.
- Voor degenen die een werkstraf opgelegd hebben gekregen maar die nog een baan hebben is de medewerking van de werkgever vereist. Deze groep zegt geen verlofdagen te hebben of geen vrije dagen te kunnen opnemen om de werkstraf uit te kunnen voeren. Veelal zijn de werkgevers niet op de hoogte van het feit dat hun werknemer in aanraking is gekomen met justitie en de werknemer wil het ook zo houden om eventuele problemen op het werk of ontslag te vermijden. Deze groep vindt het moeilijk om hun werkgever om de nodige medewerking te vragen. Zonder medewerking van de werkgevers ontstaat er een reeks aan knelpunten.

Het wordt dan lastig om de werkstraffen binnen de in de beslissing aangegeven periode te voltooien, vooral in die gevallen waarin het aantal uren werkstraf dat is opgelegd hoog is. Ook lastig is het om werkstrafplekken voor deze personen te vinden omdat het aanbod aan werkstrafplekken in weekenden of avonden uiterst gering is. Per definitie duurt de uitvoering van de werkstraf dan langer terwijl, uit het onderzoek van SJIB blijkt dat hoe langer een werkstraf duurt hoe groter de kans wordt dat de werkstraf niet (tijdig) wordt afgerond.

- Los daarvan wordt niet altijd door de werkplek gemeld wanneer een cliënt niet komt opdagen.

Voor wat betreft de mislukte werkstraffen waarvan de uitvoering al is aangevangen, komt de SJIB tot de volgende percentages: 31% daarvan mislukt omdat de cliënt zich niet aan de regels van de werkplek houdt en de overige 69% mislukt omdat de cliënt niet meer op de werkplek verschijnt.

Getroffen maatregelen om het slagingspercentage te verhogen:

- Werkgestrafte worden door het OM er extra op gewezen dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de werkstraf en zichzelf moeten melden bij de SJIB.
- Afsproken is dat het OM de werkstrafbriefjes na de zitting meegeeft aan de werkgestrafte, zodat ook daarmee het signaal aan betrokkene wordt gegeven om zich aan te melden bij de SJIB.
- Met het OM is een duidelijk procedure afsproken voor degenen die zich niet melden binnen de termijn als opgenomen in de opdrachtbrief melden. De procedure is dat de SJIB een oproepbrief naar de werkgestrafte stuurt en bij niet aanmelding bij de SJIB er een negatief afloopbericht naar het OM gaat.
- Om problemen rondom de reguliere postbezorging te ondervangen heeft de SJIB een koerier ingehuurd die de oproepbrieven bezorgt, zodat er op dat gebied geen oponthoud meer is.
- Bij ontbreken van telefoonnummers in de opdrachtbrief neemt de reclasseringswerker van de SJIB contact op met het OM, om via het dossier alsnog een telefoonnummer te bemachtigen zodat de cliënt ook telefonisch kan worden benaderd.
- De reclasseringswerkers motiveren de cliënten om hun werkstraf zo snel mogelijk af te ronden en er is ingezet op de intensievere monitoring van de uitvoering van de werkstraffen.

Getroffen maatregelen vanaf januari 2016:

- De SJIB heeft het beleid om elke aangemelde cliënt binnen een week na aanmelding te plaatsen.
- De SJIB voert het beleid dat minimaal één maal per week contact met de werkplek wordt gemaakt.
- Het beleid van waarschuwingsbrieven, '3 strikes you're out', wordt weer strikt, toegepast.

Analyse & Conclusie

Deze aanbeveling is volledig opgevolgd. De SJIB heeft onderzoek verricht naar de oorzaken van niet afgeronde werkstraffen. Vanuit het uitgebreide verslag van de SJIB ziet de Raad dat de SJIB veel tijd heeft gestoken in het uitvoeren van een grondig onderzoek hieromtrent. De Raad heeft daar veel waardering voor. Op basis van dat onderzoek heeft de SJIB samen met ketenpartners maatregelen getroffen om de knelpunten rondom niet-afgeronde werkstraffen op te pakken. De Raad is positief gestemd over de procentueel gezien aanzienlijke verbetering van de succesvol afgeronde dienstverleningsopdrachten, hetgeen erop duidt dat de getroffen maatregelen doel treffen.

3

Tot besluit

Dit onderzoek is een vervolg op het eerdere onderzoek van de Raad uit 2013 over de reclassering van volwassenen in Sint Maarten, waarin de Raad onderzoek heeft verricht naar de reclassering van volwassen zoals die bij de Stichting Justitiële Instellingen Bovenwinden werd uitgevoerd.

De Raad heeft bij dit onderzoek gekeken of de toen geformuleerde aanbevelingen, die de verbetering van de volwassenreclassering tot doel hadden, opvolging hebben gekregen.

Resultaat

Dit vervolgonderzoek wijst uit dat aan het merendeel van de aanbeveling opvolging is gegeven en daarmee in de meeste gevallen tevens de resultaten die met de aanbevelingen werden beoogd zijn bereikt.

Positieve ontwikkelingen

Dit onderzoek toont een positieve ontwikkeling op het gebied van inzet in en door de organisaties voor de ontwikkeling van de reclassering.

De Raad is zeer positief over de mate waarin de SJIB en het ministerie zich hebben ingespannen om opvolging te geven aan de aanbevelingen, in bijzonder waar het gaat om de stappen die zijn gezet om onsuccesvolle afronding van taakstraffen tegen te gaan, om op een zinnigere wijze invulling te geven aan het gevangenis-spreekuur, om de kennis en deskundigheid van de medewerkers van de SJIB te blijven verhogen en om de registratie en cliënten-dossiers bij de SJIB te automatiseren.

Tevens is de Raad positief gestemd dat de aanbevelingen veelal tot (nieuwe) werkafspraken en -wijzen hebben geleid. De Raad hoopt echter dat daar waar de aanbevelingen tot (nieuwe) afspraken en werkwijzen leiden, deze ook schriftelijk zullen worden vastgelegd. Dat is gezien de grote wisseling van de wacht bij justitiële instanties in Sint Maarten extra van belang.

Zorgpunten

Zorgen heeft de Raad over het feit dat er ruim twee jaar na het rapport uit 2013 nog steeds geen algemeen beleid is voor de reclassering. Een gebrek aan beleid dat sterk beperkende gevolgen heeft voor de nazorg mogelijkheden van de reclassering en uiteindelijk voor de gehele strafrechtsketen, en daarmee de strafrechtspleging.

In het vorig rapport plaatste de Raad zijn kanttekening bij de werkwijze die gehanteerd wordt door de advies organen bij de advisering over de voorlopige invrijheidstelling (VI). Die werkwijze is na de invoering van het huidige Wetboek van Strafrecht aangepast door het ministerie. De nieuwe werkwijze geeft de Raad vanwege (inter) nationale wet- en regelgeving reden tot zorgen.

Afronding aanbevelingen

De Raad ziet bij vijf van de aanbevelingen dat er stappen zijn ondernomen, maar opvolging nog niet volledig heeft plaatsgevonden. Betrokkenen partijen verwachten dat deze aanbevelingen in 2016 alsnog zullen worden afgerond. De Raad moedigt de minister aan om de opvolging en uitvoering van de niet (volledig) uitgevoerde aanbevelingen van de Raad voor de rechtshandhaving met voortvarendheid ter hand te nemen.

Colofon

Raad voor de rechtshandhaving
Charles Vogesstreet 7 | Joeliva building Philipsburg | Sint Maarten
www.raadrechtshandhaving.com

April 2016 | 93321